

‘Güzel’ Bir Mimarlık İzlenimi

“Mimarlık?
Kulaklarınızla işittiğiniz renkler;
Gözlerinizle gördüğünüz sesler;
Avuçlarınızla dokunduğunuz boşluklar;
Dilinizdeki mekanın tadı;
Ölçülerin güzel kokusu;
Taş’ın öz suyudur.”
– Marcel Breuer¹

‘Mutluluğun Mimarisi’ adlı kitabında Alain de Botton sorulması gerekeni sorar: “Güzel bina nasıl olmalı?” ve sanki cevabın insanı bir çıkmaza sürükleyeceğinin farkında olarak devam eder: “Modern bakış açısına göre bu soru saçma, hatta yanıtlaması olanaksız bir soru. Zaten modern dünyada güzelliğin kendisi de, her zaman sonuçsuz kalacak, çocukça tartışmaları tetiklediği varsayılan bir kavram haline geldi. ‘Ben neyin güzel olduğunu biliyorum,’ diye nasıl ortaya çıkabiliriz ki? İnsan birçok farklı üslup arasından ‘iyi olan budur’ diye iddia edip başka başka zevkler karşısında kendi seçtiğinin en iyi olduğunu nasıl savunabilir?”

¹ Marcel Breuer, alıntılan Enis Kortan, 1986, **XX. Yüzyıl Mimarlığına Estetik Açından Bakış**, Yaprak Kitabevi, Ankara, s. 15.

Ancak, bu yazı da tek bir güzellik anlayışı olduğunu ya da bu güzelliğın sadece modernde bulunabileceğini savunmaz. Daha ziyade, “Modernde güzel olan nedir?”, “Modern neden güzeldir?” sorularına yanıt vermeye çalışır, moderndeki ‘güzel’in modern kavramı gibi nasıl çeşitlendiğini, nasıl farklı şekillerde vücut bulduğunu göstermeyi hedefler. Neden işlemesiz, yalın formlar tercih edilir? Neden ‘soğuk’ beton göründüğü kadar soğuk değildir? Neden sıvanmamış yüzey modernin, güzel olanın vazgeçilmezidir?

İlkin, modernin gzelliğının yalın olmasından kaynaklandığını söylemeli. De Botton, modern insanın güzellik anlayışına kinayeli bir yorum getirir: “Artık insanlar doğal ve gösterişsiz, kaba ve otantik şeylere ilgi duymaya başlamıştır. Dolayısıyla günümüz burjuvası süslemesiz, dümdüz duvarlara ya da kocaman kömür parçalarına bakarak rahatlamaya çalışır.”² Bu yorum, gzelliğı yalın formlarda bulan Le Corbusier’nin güzellik anlayışı ile benzerdir. “Yalınlık, yoksulluk demek değildir; fakat bir seçimdir, bir ayırımıdır, bir kristalleştirmedir. Amacı ise saf’lıktır. Yalınlık sentezleştirmedir, arındırmaktır.”³ Worringer’in savı bu sorulara cevap verir niteliktedir. Worringer, Soyutlama ve Empati adlı makalesinde toplumların kendilerinde eksik olanı sanatlarında yaratmak istediğini iddia eder. Karmaşa karşıtını üretmiştir.

“Bu soyut kanuni biçimler, dünya tablosunun büyük karışıklığı karşısında insanın huzur duyabileceğı biricilik ve en yüksek biçimlerdir. Bu gibi uygar budunlar, dış dünya olaylarının karmaşık bağlamı ve değişik görünüşü karşısında bir huzursuzluk duyarlar ve bunun sonucu olarak büyük bir huzur ihtiyacı onların ruhunu kaplar. Sanatta aradıkları mutluluk imkânı, dış dünyanın nesnelere kendini vermek, onlar aracılığıyla kendinden haz duymak değildir; tersine, her bir nesneyi, keyifliğinden ve görünüşteki tesadfiliğinden kurtarma, onu soyut biçimlere yaklaştırarak ölümsüz kılma ve böylece görünüşler dünyasında

² Alain de Botton, 2010, **Mutluluğın Mimarisi**, (çev.) Banu Tellioğlu Altuğ, Sel Yayıncılık, İstanbul, s. 175.

³ Le Corbusier, alıntıl原因 Enis Kortan, 1986, s. 43.

sığınacak bir huzur noktası bulmaktır. Yalın çizgi ve onun salt geometrik kanunluluk halinde gelişmesi, görünüşlerin belirsizliğinden ve karışıklığından huzursuzluk duyan insana en büyük mutluluk imkanını sağlar.”⁴

De Botton, Worringer’in iddiasını şöyle yorumlar: “Uyum, durağanlık ve ritim gibi unsurları içinde barındıran soyut sanat dinginlik arayan, kanun ve düzenden yoksun toplumlara çekici geliyor; ideolojilerin sürekli değiştiği, bireylerin fiziksel tehlikelere karşı hep tetikte olduğu, din ve ahlakta karmaşanın yaşandığı dönemlerde toplumun imdadına soyut sanat koşuyordu.”⁵ O halde, süslemeden arındırılmış binanın aynı zamanda ruhu da arındırdığını zira modern hayatın karmaşasında hapsolmuş ruhun buna ihtiyacı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Modern bina insanı yağmurdan, rüzgardan korumakla kalmamış, ruhun da sığınabileceği mekânlar yaratmıştır.

Worringer’in iddiası, Heraklitos’un “Her şey ancak karşıtların kavgasından doğar.”⁶ sözünü de hatırlatır. Bu karşıtlık Worringer’in iddia ettiği gibi yaratılan psikolojik etkiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda görsel bir keyif sunar. Enis Kortan, Le Corbusier’nin Villa Savoye’sinden bahsederken bu karşıtlığa değinmiştir: “Yapının rengi de beyaz seçilmiş ve böylece doğaya ve gökyüzünün değişen renklerine şiddetle zıtlık yaratılarak binanın derhal belirgin halde görülmesi sağlanmıştır. Yapı, doğa içinde yalnızdır, tektir, ideal bir ‘estetik obje’ durumundadır.”⁷ Bu ‘estetik obje’yi güzel bulma nedenimiz, Le Corbusier’nin sözleri arasında yer almaktadır:

“Mimarlığın görevi, hammaddeler aracılığıyla duygusal ilişkiler meydana getirmektir. Mimar, biçimleri örgütleyerek ruhun saf yaratısı olan bir düzeni

⁴ Wilhelm Worringer, alıntılan Enis Kortan, 1986, s. 43.

⁵ Alain de Botton, 2010, s. 171.

⁶ Heraklitos, alıntılan Enis Kortan, 1986, s. 77.

⁷ Enis Kortan, 1986, s. 45.

gerçekleştirir; biçim ve şekillerle bizde plastik coşkular uyandırır; yarattığı ilişkilerle bizde derin yankılar meydana getirerek dünyamızla uyum halinde olan bir düzenin ölçülerini verir, kalbimizin ve aklımızın çeşitli hareketlerini tayin eder ve böylece bir güzellik duygusunu hissederiz. Mimarlık, sadece şairane duygular olduğu zaman mevcuttur.”⁸

Pek tabii, modern formun güzelliği yalınlığının maharetle oluşmasında saklıdır. Bu yalınlık, üzerine kafa yorulmuş bir yalınlıktır, dışarıdan basit gibi gözükür; ama insanı içine aldığı anda detaylarıyla heyecanlandıran ve uyumuyla kendine hayran bırakan. De Botton’ın modern bir İsviçre eviyle ilgili yorumları bu konuya temas eder:

“Modern bir İsviçre evini zarif diye niteleriz çünkü çerçevesiz camların beton duvarlarla nasıl ustaca birleştirildiğini, sıradan bir evin dış cephesinde rastlanan pek çok unsuru kullanmaktan nasıl ustaca kaçınıldığını görürüz. Bu tür yapılar görünüşte son derece basittir ama biz bunların basit görünmesini sağlamak için tasarımcının ne büyük çaba harcadığını fark eder, bu çaba harcanmamış olsa bunların da pek çok yapı gibi son derece karmaşık görünebileceğini hisseder ve tam da bu nedenle bu tür yapılara hayranlık duyarız.”⁹

Le Corbusier de yalınlığın ustalığın bir işareti olduğunu savunur.¹⁰ Benzer şekilde, yalınlığı ve saflığı benimseyen diğer bir mimar olan Mies Van der Rohe’nin meşhur sözü “Az çoktur.”¹¹un da bu konuyla ilintili olduğunu yorumlamak mümkün. ‘Az’ olarak atfedilen yalın form içinde barındırdığı anlam ve tasarımı güçlü kılar.

⁸ Le Corbusier, alıntılan İsmail Tunalı, 2004, “Bir Tasarım Olarak Mimarlık”, **Etik-Estetik**, (ed.) Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Funda Uz Sönmez, Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul, s. 113.

⁹ Alain de Botton, 2010, s. 231.

¹⁰ Le Corbusier, alıntılan Enis Kortan, 1986, s. 43.

¹¹ “Less is more.” Ludwig Mies Van Der Rohe, alıntılan Enis Kortan, 1986, s. 52.

Modernin güzelliği aynı zamanda dürüst olmasındadır. Dürüstlkle kast edilen “malzemenin doğası ve yapılan işin kalitesi bağlamında aldatıcı olmamaktır.”¹² Malzemeleri oldukları gibi kullanmak, taşıyıcı elemanları gizlememektir. Sıvanmamış yüzeyler, gizlenmemiş kolonlar yapının olduğu gibi algılanmasını sağlar. Bu haliyle makyajsız güzel bir kadın gibidir bina. Yüzünün hatlarını saklamaz, güzelliğini olduğu gibi sergiler.

Bu konuyla ilgili Kortan şöyle söyler: “Verimli ve etkili bir şekilde tasarlanan strüktürün konstrüksiyonu estetikle özdeş olmalıdır; bu elemanlar örtülüp gizlenmemeli fakat kendi gerçek ve güzelliğiyle ifade edilmelidir.”¹³ Nitekim, yapının bir parçası olan bu elemanlar saklanmadığında yapının gerçek kimliği ortaya çıkar. St. Augustine’nin “Güzellik gerçeğin aynasıdır.”¹⁴ düşüncesi de bu iddiayı destekler. Keza, Mies Van der Rohe’nin yalın mimarlığı bu düşüncenin izlerini taşımaktadır.¹⁵

Son olarak, modernin güzelliğinin özgünlüğünde olduğunu söylemeli. Modern bina, kendinden öncekini tekrarlamak yerine, her zaman insanı şaşırtmaya olanak sağlar. Belli semboller birbirinden bağımsız formlarla bir araya gelir. Kortan, Le Corbusier’nin Ronchamp Tapınağı’nı betimlerken modernin bu niteliğinin altını çizer: “Eserin en çarpıcı ve insan soluğunu kesici tarafı onun özgün ve eşsiz, benzersiz formudur.”¹⁶ Aynı şekilde, Berlin Filarmoni Binası’ndan söz ederken de yapının özgünlüğünden bahseder: “Özgün, ilginç, yeni, tek defaya mahsus

¹² John Ruskin, alıntılayan Doğan Kuban, 2004, “Mimari Tasarım’da Etik-Estetik Karşıtlığı Var mı?”, **Etik-Estetik**, (ed.) Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Funda Uz Sönmez, Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul, s. 217.

¹³ Enis Kortan, 1986, s. 80.

¹⁴ St. Augustine, alıntılayan Enis Kortan, 1986, s. 52.

¹⁵ Enis Kortan, 1986, s. 52.

¹⁶ Age, s. 66.

özellikleri vardır; çarpıcı, ilgi çekici, sürprizli ve şaşırtıcıdır, tekrar ve taklit edilemez, bellekte kalıcı ünük bir imgesi vardır.”¹⁷

Brüt beton duvarlar, düz çatılar, büyük cam pencereler, kapılar ve ince bölme duvarlar¹⁸ diye devam edecek olan semboller yalınlık, ustalık, dürüstlük, özgünlük gibi ilkelerle bağdaşır, moderni güzel kılar. Bu noktada De Botton gibi Stendhal¹⁹’den alıntı yapmakta fayda var: “Güzellik bir mutluluk vaadidir.²⁰ Kaç çeşit mutluluk varsa güzelliğin de o kadar çeşidi vardır.”²¹

Kaynakça

De Botton, Alain, 2010, **Mutluluğun Mimarisi**, (çev.) Banu Tellioglu Altuğ, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Kortan, Enis, 1986, **XX. Yüzyıl Mimarlığına Estetik Açından Bakış**, Yaprak Kitabevi, Ankara.

Kuban, Doğan, 2004, “Etik-Estetik Arasında Mimari”, **Etik-Estetik**, (ed.) Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Funda Uz Sönmez, Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul, s. 217.

Savaş, Ayşen, 2007, “Beyaz Duvarı Yeniden İnşa Etmek”, **ODTÜ Sanat Festivali Kataloğu 9**, Ankara, s. 15.

Tunalı, İsmail, 2004, “Bir Tasarım Olarak Mimarlık”, **Etik-Estetik**, (ed.) Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Funda Uz Sönmez, Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul.

¹⁷ Enis Kortan, 1986, s. 73.

¹⁸ Sarah Williams Goldhagen, alıntılayan Ayşen Savaş, 2007, “Beyaz Duvarı Yeniden İnşa Etmek”, **ODTÜ Sanat Festivali Kataloğu 9**, Ankara, s. 15.

¹⁹ Marie-Henri Beyle, Fransız realist yazar. Takma adı ‘Stendhal’ ile bilinir.

²⁰ Alain de Botton, 2010, s. 111.

²¹ Age, s. 114.